
❖

فارسی عمومی

❖

برای دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی

به کوشش

دکتر ابراهیم قیصری

دکتر محمد دهقانی

دهقانی، محمد، ۱۳۴۴

فارسی عمومی برای دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی / به کوشش محمد
دهقانی، ۱۳۴۴، ابراهیم قیصری. -
تهران: جامی، ۱۳۷۹.

ISBN 964-5620-97-X

۲۹۶ ص.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. ادبیات فارسی - برگزیده‌ها. الف. قیصری، ابراهیم، ۱۳۱۶. - ب. عنوان.

۸ / ف ا

PIR۲۰۰۵/د۹ف۲

۷۹-۷۰۱۶م

کتابخانه ملی ایران

خیابان دانشگاه، چهارراه وحید نظری، شماره ۱۶۲

تلفن ۶۴۶۹۹۶۵ - ۶۴۰۰۲۲۳

فارسی عمومی

دکتر ابراهیم قیصری

دکتر محمد دهقانی

چاپ نخست: ۱۳۷۹

چاپ نهم: ۱۳۸۴

شمارگان: ۲۲۰۰ جلد

چاپ: فراین

حق چاپ مخصوص ناشر است

شابک: X-۹۷-۵۶۲۰-۹۶۴

ISBN: 964 - 5620 - 97 - X

۲۵۰۰ تومان

فهرست

۱۰۹	در آیین و رسم شاعری	۸	پیشگفتار
۱۱۲	مبانی تعلیمات بوسعید		بخش اول: فرهنگ و ادبیات
۱۱۶	فراست و کرامت ابوسعید	۱۲	با فرهنگ و بی فرهنگ
۱۲۰	آواز خوش	۱۶	آشتی با ادبیات
۱۲۳	کشتی اهل طرب	۱۹	انواع و سبکهای ادبی
۱۲۶	شهریار تن	۲۵	عواطف بشری در ادب فارسی
۱۲۷	نمک دیگ عشق		
۱۲۹	حکایت پیرزن و دختر بیمارش		بخش دوم: ادبیات کهن
۱۳۱	دردا و ندامت!	۴۲	در حسرت جوانی
۱۳۴	نامهٔ اهل خراسان	۴۳	گل بهار و بهشت
۱۳۵	قناعت	۴۶	اندر حدیث پادشاهی ضحاک
۱۳۶	والی بی حیا	۵۰	مقام فردوسی و اهمیت شاهنامه
۱۳۷	در عزلت و قناعت و ترک طمع	۵۸	موضوع و روح شاهنامه
۱۳۸	اندرز مسیح	۶۲	آغاز شاهنامه
۱۴۲	داستان پیرزن با سلطان سنجر	۶۶	مقدمهٔ داستان فرود
۱۴۴	حکایت انوشیروان و مرغان	۶۷	داستان فرود سیاوش
۱۴۷	چاه دنیا	۸۲	یک سرنوشت ممتاز
۱۴۸	حکایت باخه و بطن	۸۷	داستان بوبکر حصیری و پرش
۱۵۱	لطف الهی	۹۵	نوروز
۱۵۲	قصهٔ اصحاب رقیم	۹۹	ای شعر فروشان...
۱۵۵	خلافت آدم	۱۰۲	سپیده و شفق
۱۵۷	تن آدمی شریف است	۱۰۳	قلم
۱۶۱	از خرابات عشق	۱۰۵	سخنان دلایز
۱۶۳	شیخ صنعان	۱۰۸	پندهای نوشین روان

بخشی سوم: ادبیات معاصر	۱۷۲ دیدار سلطان محمود با خرقانی
فصل اول: شعر معاصر در قالب های سنتی	۱۷۳ از رابعه
۲۲۴ مرگ برای ضعیف	۱۷۵ آداب سخن گفتن
۲۲۴ مایه شر	۱۷۸ خورشید عشق
۲۲۴ پیشه عشق	۱۸۰ چند حکایت از بوستان سعدی
۲۲۵ کار ایران با خداست	۱۸۳ چند حکایت از گلستان سعدی
۲۲۵ قفس	۱۸۷ چند غزل از سعدی
۲۲۶ عشق وطن	۱۹۰ پیر چنگی
۲۲۶ سوگواران	۱۹۴ مست و محتسب
۲۲۷ گوش شنوا کو	۱۹۵ غزلهایی برای آفتاب
۲۲۷ پیام گل	۱۹۸ عروس قرآن
۲۲۸ جام زندگی	۱۹۹ آینه دل
۲۲۸ مناجات	۱۹۹ پاداش محبت
۲۲۹ نی محزون	۲۰۱ چند غزل از حافظ
۲۳۰ حدیث جوانی	۲۰۵ قصه موسی (ع) و برّه گریخته
۲۳۱ عقاب	۲۰۶ بی ماه رخت
۲۳۶ مرگ قو	۲۰۷ شأن شعر در عصر صفوی
۲۳۶ کوچه سار شب	۲۰۹ ای وای بر اسیری...
۲۳۶ بهار آمد	۲۰۹ سایه دیوانه ما
۲۳۷ نوید از نوازش باران	۲۱۰ سایه سرو
۲۳۸ دو پیرهن	۲۱۰ بدنامی حیات
۲۳۸ غزلی در مایه شور و شکستن	۲۱۱ غرقه وهم
۲۳۹ شکوه نور در آویزه بلور	۲۱۱ بزم محبت
۲۳۹ اگر دل دلیل است...	۲۱۴ شراب روحانی
فصل دوم: نثر معاصر	۲۱۵ چشم دل بازکن
چند نکته درباره مشخصات	۲۱۶ در وصف صبح
۲۴۲ کلی ادبیات معاصر	۲۱۷ حذر از گردش چشم سیاهی باید کرد
۲۵۱ دوستی خاله خرسه	۲۱۷ در آینه چشم من
۲۶۱ دروس الاشیاء	۲۱۸ نگاه کن
۲۶۴ نامه ای به پسر	۲۱۹ وصف بهار
۲۶۸ اذان مغرب	۲۱۹ گدای عشق
	۲۲۰ نامه دوستانه

۲۹۷	باغ من	۲۷۳	ایران برای من چه معنایی دارد
۲۹۸	زمستان		
۲۹۹	لحظه دیدار		فصل سوم: شعر نو
	نادر نادرپور	۲۸۲	شعر نو
۳۰۱	فالگیر		نیما یوشیج
	فریدون مشیری	۲۸۶	داروگ
۳۰۲	کوچه	۲۸۶	اجاق سرد
	فروغ فرخزاد	۲۸۷	هنگام
۳۰۵	آیه‌های زمینی		گلچین گیلانی
	سهراب سپهری	۲۸۸	نام
۳۱۰	ندای آغاز		فریدون توللی
	سیاوش کسرائی		کارون
۳۱۲	غزل برای درخت	۲۹۱	احمد شاملو
	محمدرضا شفیعی کدکنی		طرح
۳۱۴	سفر به خیر	۲۹۳	بودن
۳۱۴	کوچ بنفشه‌ها	۲۹۳	سخنی نیست
۳۱۵	هزاره دوم آهوی کوهی	۲۹۵	از مرگ...
	قیصر امین‌پور	۲۹۵	مرثیه
۳۱۸	دردوازه‌ها		مهدی اخوان ثالث

پیشگفتار

درس «فارسی عمومی» برای بسیاری از دانشجویان، بویژه آنان که در رشته‌هایی غیر از علوم انسانی تحصیل می‌کنند، شاید آخرین فرصت آشنایی با شعر و ادب فارسی باشد. لیکن این آخرین فرصت بسیار کوتاه است؛ شانزده جلسه سه ساعته که معمولاً در حد دو ساعت برگزار می‌شود، یعنی ۳۲ ساعت و حداکثر ۴۸ ساعت در سراسر دوران تحصیل دانشگاهی! راستی اگر همه تمهیدات - یعنی استاد آگاه و دلسوز، دانشجوی آماده و علاقه‌مند، ساعت و محیط مناسب، و کتاب خوب - نیز فراهم باشد، در این فرصت کوتاه چگونه می‌توان ادبیات فارسی را، با همه وسعت و تنوعی که دارد، به دانشجویانی آموخت که، به اقتضای رشته تحصیلی‌شان، درباره ادبیات کمتر از زمینه‌های ذهنی مناسب برخوردارند.

اکثر دانشجویان فارسی عمومی از سر تفتن در کلاس حاضر می‌شوند و فارسی عمومی را درسی «نمردآور» تلقی می‌کنند که موجب بالا رفتن «معدل» می‌شود! جای تأسف است که گاهی محتوای جزوه یا کتاب درسی و شیوه تدریس نیز این تلقی و تصور را تقویت می‌کند، و آن گاه چه بسا دانشجویانی هم که با علاقه در کلاس حاضر می‌شوند، از آموختن ادبیات بیزار و نومید می‌گردند.

یکی از عوامل مهم که در بهبود تصور دانشجویان از درس فارسی عمومی مؤثر تواند بود، مواد و محتوای کتاب درسی است. وظیفه چنین کتابی بیش از هر چیز این است که ادبیات و بهترین مصادیق آن، یعنی شاهکارهای ادبی، را به دانشجویان معرفی کند.

از سوی دیگر، صرفاً با آوردن حجم انبوهی از شاهکارهای مسلم ادبی هم نمی‌توان یک کتاب درسی خوب پدید آورد. متون برگزیده، علاوه بر تشخیص ادبی، باید از ارتباطی منظم و منطقی برخوردار باشند. می‌توان مطالب را براساس نظم تاریخی، یا از لحاظ موضوع و محتوا، یا صرفاً با توجه به قالب‌های ادبی طبقه‌بندی کرد. در این کتاب مؤلفان کوشیده‌اند که در بخش «ادبیات کهن» نظم تاریخی مطالب را رعایت کنند و در عین حال به ارتباط موضوعی آنها نیز نظر داشته‌اند، به این امید که دانشجویان در نهایت تصویری کلی از ادبیات فارسی و تحول تاریخی آن در ذهن خود ترسیم کنند. اما در بخش «ادبیات معاصر» خود را ناگزیر دیده‌ایم که، ضمن اعتنا به سیر تاریخی، مطالب، آنها را از لحاظ قالب ادبی هم به سه دسته کلی - شعر معاصر در قالب‌های سنتی، نثر معاصر، و شعر نو - تقسیم کنیم.

خوب می‌دانیم که آنچه به عنوان «نثر معاصر» در این کتاب آمده است به هیچ وجه نمی‌تواند برآورنده انتظار دانشجویان باشد. لیکن حقیقت این است که حتی چند جلد کتاب هم برای این منظور کافی به نظر نمی‌رسد. وضعیت به شکلی است که باید از «نثرهای معاصر سخن گفت. نثرهای معاصر از نثر علمی و تحقیقی گرفته تا نثر داستان‌نویسی و نمایشنامه‌نویسی و فیلمنامه‌نویسی و روزنامه‌نگاری و... چنان تنوع و وسعتی یافته که برای تدریس آن در دانشگاه باید واحدهایی جداگانه در نظر گرفته شود. ما در این کتاب

تنها نمونه‌ای از آثار دو تن از بنیادگذاران داستان‌نویسی معاصر و چندتن از منتقدان و محققان ادبی معاصر را آورده‌ایم به این امید که در دانشجویان انگیزه‌ای ایجاد کند تا در این زمینه به مطالعه گسترده‌تری بپردازند.

در بخش «ادبیات کهن»، معمولاً در پایان هر درس، «نکته» یا نکاتی را بیان کرده و سپس در ارتباط با آن، با توجه به متن درس، سؤالاتی را مطرح نموده‌ایم. هریک از این سؤالات را می‌توان در کلاس موضوع بحث و گفتگو قرار داد. نکاتی که ذیل عنوان «نگارش» آمده است با توجه به غلط‌های رایجی مطرح شده که این روزها در بسیاری نوشته‌های رسمی و اداری دیده می‌شود.

بخش اول کتاب، با عنوان «فرهنگ و ادبیات» برای مطالعه دانشجویان در نظر گرفته شده و طرح مطالب آن در کلاس بستگی به نظر استاد دارد.

مقاله‌ای که در بخش دوم مابین متون اصلی آمده به دانشجویان کمک می‌کند که این متون را بهتر بفهمند و ضمناً با نمونه‌های خوبی از نثر ادبی و پژوهشی امروز آشنا شوند. لغات را کمتر معنی کرده‌ایم، زیرا معتقدیم بخشی از این کار به عهده خود دانشجویان و بخشی دیگر بر عهده استادی است که این کتاب را تدریس می‌کند. به این ترتیب خواسته‌ایم دانشجویان را از پخته‌خواری برحذر داریم و مجالی به استاد بدهیم تا دانشجویان را به سراغ فرهنگها و کتابهای لغت بفرستد و او را با این گونه منابع و شیوه استفاده از آنها آشنا کند. امیدواریم همکاری که این کتاب را برای تدریس برمی‌گزینند نقیصی را که - یقیناً - در آن وجود دارد و از چشم مؤلفان به دور مانده مشخص نمایند و ما را از راهنمایی‌های خود بهره‌مند گردانند.

در چاپ جدید کتاب، از یاری و راهنمایی دوستان و استادان عزیز بهره‌مند بودیم. نخست باید سپاسگزار باشیم از استاد گرامی دکتر محمدرضا شفیعی‌کدکنی که ارشادات ایشان، بویژه در مورد ادبیات دوره قاجار، برای مؤلفان بسیار مغتنم بود.

دوست فاضل و مطلع، آقای مسعود تاکی، هم با چاپ و انتشار مقاله و هم از طریق نامه پیشنهادهایی را مطرح کردند که اکثر آنها در چاپ جدید اعمال شد.

همکار محترم، خانم دکتر عصمت اسماعیلی، گذشته از آن که بسیاری از اشکالات چاپ پیشین را گوشزد کردند، نمونه چاپی جدید را با دقت از نظر گذرانیدند و اصلاحات سودمندی را پیشنهاد کردند.

این کتاب به پیشنهاد و پایمردی دوست و استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر محمدجعفر یاحقی، تالیف شد. از لطف و عنایت ایشان سپاسگزاریم. از دوستان عزیز، آقایان دکتر مسعود جعفری جزئی و دکتر قیصر امین‌پور بسیار ممنونیم که رای و همدلی خود را از ما دریغ نکردند و نیز از جناب آقای حسین دهقان منشادی، مدیر محترم انتشارات جامی سپاسگزاریم که با علاقه و جدیت فراوان کار انتشار کتاب را به عهده گرفتند.

مؤلفان

۱۶ مردادماه ۱۳۸۰